

דף פרפראות תולדות

לעילוי נשמת: פיליפ בן עזיזה פולט ז"ל ו אסתר בת חביבה ע"ה

להצלחת: יעקב בן אורה הי"ו - אושרית בת חנה תחי' ו יחזקאל דוד בן נעמי הי"ו - מוריה חנה בת מזל תחי'

מיכאל מאיר בן סמדר הי"ו - יעל חנה בת זהבית תחי' לזוג הגון: דוד בן אורה נ"י

"ואלה תולדות יצחק" (כ"ה - י"ט)

שתי פרשיות מתחילות ב'ואלה תולדות, פרשתינו ופרשת נח. שואל רבי ברוך הלוי עפשטיין זצ"ל בספרו "תוספת ברכה", מדוע פרשתינו נקראת 'פרשת תולדות', ואילו פרשת נח נקראת על שם נח, לכאורה גם פרשתינו אפשר לקרותה 'פרשת יצחק'. ותירץ, כל עיקרה של פרשת נח עוסקת בנח עצמו, בתיבה שבנה, במבול וכל סדר חייו, ולכן נקראת על שמו. אבל פרשה זו עיקר ענינה מקיף את חיי יעקב ועשו וענייניהם, ולא רק ביצחק, ולכן מן הדין היה מן הדין לקרותה על שמו, אך למען הקיצור תקרא 'תולדות'. ואולי זו כוונת רש"י בפסוק זה, שכתב בזה הלשון 'ואלה תולדות יצחק - יעקב ועשו האמורים בפרשה', עכ"ל. ולכאורה אינו מובן מה בא ללמדנו בזה, והלא זה נראה ונודע לכל? אך כוונתו להורות דעל כן נקראת הפרשה בשם 'תולדות' ולא בשם 'יצחק' כמו פרשת 'נח', משום דעיקר עניינה של פרשה זו הוא לספר על חייהם של יעקב ועשו, ולכן נקראת בשם 'תולדות' ולא בשם 'יצחק', וכמו שכתבנו.

"ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" (כ"ה - י"ט)

לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו. (רש"י) שואל הרב מבריסק, מה הועילו הליצנים בליצנותם, הרי אחרי הכל היה כאן נס. שרה אמנו, שהיתה עקרה כבת תשעים, ילדה. ומתרץ, היה להם רווח גדול לומר שהנס נעשה לאבימלך ולא לאברהם, ומשום שאם הנס נעשה עם אברהם, יהא צריך להאמין באלוקי אברהם אשר פרסם אלקותו בעולם ולהיות כפופים לאמונה בה', אבל אם הנס נעשה לאבימלך הרשע, אין בזה שום מחייב לאמונה בתורה כאברהם אבינו, דאדרבה הרי הקדוש ברוך הוא עושה נס גם לרשעים ואין שום מחייב להאמין באלוקי אברהם.

ולפי"ז ביאר מרן הגרי"ז שלכן הם נקראו בשם "ליצני הדור", כי עצם מה שטענו שהקב"ה עושה ניסים לרשע אבימלך במקום לפרש כפשוטו שהקב"ה עשה הנס לאברהם עבדו, זהו ליצנות ממש. והוסיף מרן זצ"ל שהדבר נוגע מאוד לזמנו (שנת תש"ח), בשעה שהרשעים בארץ ישראל התגאו ב'הצלחותיהם' שלא הצליחו האומות לפלוש לארץ, והנה כל בר דעת מבין שהקב"ה הציל אותנו מיד הערבים בזכות התלמידי חכמים ובני תורה והצדיקים, ובעבור הצלתם מנע הקב"ה מהערבים לפלוש לארץ ולטבוח רח"ל בתוך עמ"י, אבל הרשעים האפיקורסים ליצני הדור טוענים שהקב"ה עשה ניסים לצורך הצלת והקמת המדינה, ובזה הם דומים ממש לליצני הדור בזמן אברהם ואבימלך, שמסכימים להודות שהקב"ה עושה ניסים, אבל בתנאי אחד, שיפרשו שהקב"ה עושה את הניסים עבור הקמת מדינתם, ובזה הם מרוויחים שאינם מתחייבים לשנות את דרכם, וזהו ליצנות ממש שאומרים שהקב"ה עושה ניסים עבור רשעים הלוחמים בה' ובתורתו.

"ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" (כ"ה - י"ט)

לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה. (רש"י) מדוע נקראים ליצני הדור ולא רשעי הדור, שהרי סוף כל סוף הוציאו שם רע לשרה? אלא, רש"י בלשונו הזהב התכוון ודייק באומרו לפי שהיו ליצני הדור אומרים, ליצני הדור רק היו אומרים אך לא באמת חשבו כך והאמת היא שכולם ידעו שיצחק הוא בנו של אברהם, ואף אחד לא חשב שמאבימלך התעברה שרה, ואף הם רק התכוונו לאומרו בתור ליצנות.

ה"חתם סופר" מתרץ בדרך הדרוש, אברהם התפלל על אבימלך לרפואתו, ולרפואת אשתו ואמהותיו שיוכלו ללדת, (לעיל כ' - י"ז), וכתוב בגמרא (ב"ק צ"ב). כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה, ואברהם זכה להיפקד בגלל שהתפלל על אבימלך וליצני הדור אמרו משפט המשתמע לשתי פנים, מאבימלך נתעברה שרה, המשמעות הפשוטה שיצחק הוא בנו של אבימלך, אך המשמעות האמיתית אליה התכוונו מהתפילה על אבימלך, התעברה שרה, וזוהי דרכם של ליצנים לומר דברים שיש להם משמעות שונות וכשיבואו אליהם בטענות על דבריהם, יוכלו להיתמם ולומר לא זו היתה כוונתנו, וכדי להוציא מליבם של הנוהים אחרי דברי הליצנים, יצר הקב"ה זיו פניו של יצחק כאברהם.

"ויעתר יצחק לה" (כ"ה - כ"א)

הרבה והפציר. ויעתר לו, נתרצה והתפייס ונתפתה לו. (רש"י) בספר "פרפראות לחכמה" כתב רמז נפלא מדברי רש"י. בפרשת ואתחנן (דברים ג' - כ"ו) אמר הקב"ה למשה רבנו "רב לך", ופירש רש"י שם, שלא יאמרו הרב כמה קשה "מפציר" והתלמיד כמה סרבן, והנה משה רבינו התפלל כמניין ואתחנן, ועל תפילות אלו אמר הקב"ה שמשה רבינו מפציר, למדים אנו שהפצרה היא כמספר תפילות משה, שהם 515. וכאן כתוב "ויעתר יצחק" ומפרש רש"י "הפציר". וכנראה שגם יצחק התפלל חמש מאות וחמש עשרה תפילות. והנה הגימטריה של "יצחק רבקה" עולה חמש מאות וחמש עשרה. וזה הפירוש "ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו" שהתפלל כפי הגימטריה שלו ושלה.

את המילה "לנוכח" מפרש הרשב"ם - בשביל. יצחק התפלל בעד אשתו ולטובתה, כי על עצמו לא היה צריך להתפלל, כי היתה לו הבטחה - "כי ביצחק יקרא לך זרע", (י"ז - י"ט) "וקראת את שמו יצחק והקימותי את בריתי איתו לזרעו אחריו". ולכן על עצמו לא חשש שימות בלא בנים, רק חשש שזה יתקיים ע"י אשה אחרת, לכן התפלל לנוכח אשתו, בשבילה ולטובתה. וכן מבואר במדרש (בר"ר ס"ג - ה'), שיצחק התפלל ואמר: ריבונו של עולם! כל בנים שאתה נותן לי, יהיו מן הצדקת הזאת. הרי, שלא התפלל על כך שיהיו לו בנים, שעל זה כבר היתה לו הבטחה, אלא התפלל שאותם בנים יהיו מרבקה, שלה לא היתה הבטחה זו.

שואל הרב מבריסק, מדוע לא מצאנו שאברהם התפלל על שרה, הרי גם היא היתה עקרה, ולמה מצאנו תפילה זו רק אצל יצחק? ומתרץ, כתוב במדרש (בר"ר נ"ג - ד') כתוב, שלשרה לא היה כלל רחם, ולכן אברהם לא התפלל, שהרי זו כתפילת שווא (ברכות נ"ד.), אבל רבקה, אפילו שהיתה עקרה, אבל היה לה רחם, ולכן התפלל עליה יצחק.

"ויעתר יצחק לנוכח אשתו וגו' ותהר רבקה אשתו" (כ"ה - כ"א)

יש לדייק מדוע בתחילת הפסוק נאמר "לנוכח אשתו" ולא הוזכר שמה, ורק לאחר מכן כתוב "ותהר רבקה אשתו"? מבאר רבי פנחס הלוי הורביץ בספרו "פנים יפות" הגמרא אומרת במסכת ברכות (ל"ד.): המתפלל על חברו צריך להזכיר שמו, אבל אם מתפלל על חברו בפני חברו אינו צריך להזכיר שמו, כפי שמצינו שמשה התפלל על מרים שהיתה מצורעת, ואמר: "אל נא רפא נא לה" בלי להזכיר את שמה.

לפי"ז יש לומר, שכאשר יצחק התפלל על רבקה חשב שאולי יצטרך לשנות את שמה כפי שאברהם שינה שמה של שרה ואמר: שרי לא תלד, שרה תלד. ולכן יצחק לא הזכיר שמה של רבקה בתחילה, ולכן כתוב רק "לנוכח אשתו". ובאמת התפילה נענתה בלי שינוי שמה של רבקה, וזה שכתוב "ותהר רבקה אשתו".

"כי עקרה הוא" (כ"ה - כ"א)

מפני מה היו אבותינו עקורים? מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים. (יבמות ס"ד): כאן המקום לשאול האם מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים לכן הם צריכים לסבול? מתרץ ה"חתם סופר", הקב"ה רוצה שיהיה לעמו ישועה, לכן מביא גזירה על הצדיקים, וכשהם מתפללים, נושעים כולם. מכאן מבינים, מדוע הקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, הסיבה נובעת מכך שע"י זה יגאלו הרבה אנשים מהצרות שלהן. ואכן התורה מספרת לנו, כי בזמן ששרה אמנו נפקדה, נפקדו איתה עקרות רבות.

"ויתרוצצו הבנים בקרבה" (כ"ה - כ"ב)

"מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות". (רש"י) בדרך כלל רגילים בני אדם להבין שהרשע יש לו חיי העולם הזה בלא חיי העולם הבא, ואילו הצדיק יש לו חיי העולם הבא בלא חיי העולם הזה, אמנם האמת שהצדיק יש לו גם חיי העולם הזה, שהלא אין מאושר כמוהו עלי אדמות שזוכה לטעום טעם הדבקות בקב"ה ולמלאות עצמו באושר ושמחה אמיתיים, וכדאיתא במשנה באבות (אבות פ"ו מ"ד) "בתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה", ולעומת זאת הרשע מפסיד הכל, שאין לו חיי העולם הבא, וכמו"כ גם אין לו חיי העולם הזה, כי הוא הוא מלא מרירות וריקנות מחטאיו ופשעיו הממררים לו את טעם חייו, וכמו שאמרו חז"ל (נדרים ט' ע"ב) "רשעים מלאים חרטות".

"ושני לאומים ממעיך יפרדו" (כ"ה - כ"ג)

מדוע הפסוק מדגיש שייפרדו מהמעיים? אלא שהמעיים הם סימן ההיכר בין יעקב לעשו. על יעקב כתוב "ותורתך בתוך מעי" (תהילים מ' - ט'), ואילו על עשו "ובטן רשעים תחסר" (משלי י"ג - כ"ה). עוד מפרשים, ההבדל בין יהודי לגוי הוא במידה גדולה בענייני אכילה ושתייה ולא רק במאכלות אסורות אלא צורת האכילה והאווירה בשעת האוכל, בכל בית יהודי מצוי מורגשת אווירת הקדושה האופפת את היושבים סביב שולחן השבת, לבין הגוי שהגמ' אומרת במס' שבת (פ"ו), שהגויים, כיון שאוכלים שקצים ורמשים, גופם מתחלל, ולכן הפירוד בין יעקב לעשו מתחיל כבר במעיים.

"ויאהב יצחק את עשו... ורבקה אוהבת את יעקב" (כה, כח)

מדוע שאל המגיד מדובנא אצל יצחק נאמר "ויאהב" שהוא לשון עבר, ואילו אצל רבקה נאמר "אוהבת" שהוא לשון הווה. קושיה זו אמר המגיד מדובנא יש לתרץ על פי משל: עיר אחת קבלו עליהם רב חדש. היללו כל בני העיר את רבם כי ידיו רב לו בתורה ופיו מפיק מרגליות בדרשותיו הנפלאות. והנה רב זה, יש מקום לבחון אותו בשתי אפשרויות: האחת, שהרב באמת תלמיד חכם מלא וגדוש בש"ס ופוסקים דרשות ואגדות. אולם יש אפשרות שניה, שהרב הוא כלי ריק מצד עצמו, אלא ששמע מעט חידושי תורה ודרשות מאחרים ונוהג במרמה כאילו הוא עצמו חידש את הדברים. ההבדל ביניהם הוא, שאם הרב תלמיד חכם, הרי שכבודו יגדל מיום ליום, שהרי בכל עת יכירו עוד ועוד את גדלותו בתורה, ומה שהכירו היום לא הכירו אמש, ואילו אם הרב נוהג במרמה, הרי שכבודו ילך ויפחת, כי כאשר יסיים לומר לפני קהילתו את אשר שמע שוב לא ידע לומר דבר...

כן הוא גם הנמשל אמר המגיד ביצחק נאמר: "ויאהב יצחק את עשו" בלשון עבר, ומדוע? "כי ציד בפיו", שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו, ועל כן היו כבודו ואהבתו הולכים ופוחתים בעיניו, ואילו על רבקה נאמר: "אוהבת את יעקב", בלשון הווה כי ככל שהיתה שומעת את קולו בלימוד התורה, היתה מוסיפה אהבה על אהבתו, יום אחר יום ביתר שאת.

עומדת או עוברת

"ויתרוצצו הבנים בקרבה" (כ"ה - כ"ב) - כשהיתה עומדת על בתי כנסיות ובתי מדרשות, יעקב מפרכס לצאת, ובשעה שעוברת על בתי ע"ז, עשו רץ ומפרכס לצאת. (בר"ר פס"ג) רבי זלמן סורוצקין בספרו "אזניים לתורה" עומד על שינוי הלשון, בבתי כנסיות כתוב עומדת, ובבתי ע"ז כתוב עוברת. והסיבה, כי כשעברה ליד בתי כנסיות, התעכבה ועמדה שם, אבל בבתי ע"ז, עברה. ולכן נאמר בעשו "רץ" ומפרכס, כי עד שהיה מרגיש את ריחה של ע"ז הבוקעת משם, כבר התרחקה רבקה ועברה, והיה עשו "רץ" לשוב אל מקום הטומאה. אבל אצל יעקב נאמר רק מפרכס, כי רבקה עמדה והתעכבה שם.

מי מפריע למי?

"ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנוכי" (כ"ה - כ"ב) - כשהיתה עומדת על בתי כנסיות ובתי מדרשות, יעקב מפרכס לצאת ובשעה שהיא עוברת על בתי ע"ז, עשו רץ ומפרכס לצאת. (בר"ר פס"ג) למה רצה יעקב לצאת כשעברה על פתחי תורה, הרי ילד במעי אמו "מלמדין אותו כל התורה כולה ע"י מלאך", ומדוע העדיף לצאת לבית מדרשו של שם ועבר. אלא, כנראה, שקשה לצדיק להיות בכפיפה אחת עם עשו, אפילו שהוא לומד תורה מפי מלאך. רבי בצלאל ז'ולטי רבה של ירושלים מתרץ, (מובא בספר הזכרון לזכרו עמוד י"ב), יעקב לא רץ בשביל דברי תורה, אלו לא חסרו לו, שהרי המלאך היה מלמדו. יעקב רץ ופירכס לצאת לעמל התורה שחסר לו. שם ברחם אמו היו דברי תורה בשפע, אבל אלו היו ללא עמל.

ובזה מתורצת קושייתו של רבי חיים שמואלביץ, למה לא עומדים בפני אשה הרה, הרי העובר יודע את כל התורה כולה. עונה ר' חיים, תורה אמיתית היא רק זאת שנקנית ביגיעה. לפי"ז מובן המשך הפסוק, "ותאמר אם כן למה זה אנוכי", רבקה הבינה שיעקב הוא איש אמת, וא"כ למה הוא היה צריך להגיד אנוכי עשו בכרך, הרי עשו רוצה לצאת לבתי עבודה זרה, וא"כ מגיע לו באמת הברכות על פי דין. ולצד ההפוך יש לתמוה, בשלמא יעקב לא יכול לצאת כשעברה על פתחי תורה, מפני שעשו היה הראשון ומעכבו, אבל עשו, מי עיכב בעדו.

אומרים בשם האדמו"ר רבי יחזקאל מקוזמיר - שעשו מוכן לוותר על העבודה זרה שלו, ובלבד שיעקב לא ילמד. ויש אומרים בסגנון אחר. התענוג הגדול ביותר של עשו הוא, שיכול למרר את חייו של יעקב, כי בלי יעקב שיוכל להתעלל בו, חייו אינם חיים. כי על מי ישלוט? עם מי ייאבק?

למה התנגד בנחרצות הרב אלישיב לשידוך

"ותאמר אם כן" (כ"ה - כ"ב) צריך לדעת, שהרבה מאוד תלוי באמא. אם האמא יש לה הערצה וחיבה לתורה ויהדות, אז "יעקב רץ ומפרכס לצאת", ויצא ממנה יעקב. אבל אם יש לה הערצה לע"ז ורצה אחרי תרבות הגויים והתנהגותם, עשו רץ ומפרכס לצאת. מסופר, הגרי"ש אלישיב זצ"ל היה בבית הבראה בנתניה, ישב ולמד כל הזמן [אני יכול להעיד, שהגעתי בילדותי לבית הבראה בנתניה לבקר קרוב משפחה, והגרי"ש אלישיב ישב ולמד בהתמדה עצומה, והיה אז בשיא החום בשעה שתיים בצהריים], למד ולמד בהתלהבות עצומה, בנעימה ובזמרה. הוא קם כהרגלו בשתיים לפנות בוקר וישב ולמד. הוא שמע, שאחת הנופשות, אשת אחד מראשי הישיבה שם, התלוננה שקול הלימוד של הרב הפריע לה לישון. צודקת, זה בית הבראה, היא באה לכאן כדי לנוח. ובכל הלילות שהיה שם, ישב ולמד בשקט. עשרות שנים חלפו, ונכד הרב עלה אליו להתיעץ באיזה שידוך שהציעו לו, נכדתו של אותו ראש ישיבה. הרב התנגד נחרצות, איננו יכולים להיות מחותנים. מדוע? שאל הנכד. סיפר הרב את הסיפור עם הסבתא שהפריע לה קול הלימוד שלו בלילה, ותבעה ממנו ללמוד בשקט. כיון שכך, לא גדלו באותו בית על ברכי אהבת תורה, מחותנים אלו אינם עבורנו.

מעל הטבע

"ואחרי כן יצא אחיו וידו אווזת בעקב עשו" (כ"ה - כ"ו) - מאבק איתנים התחולל בקרבה של רבקה אמנו. כל אחד מהעוברים רצה לזכות בבכורה, יעקב פירכס לצאת ולזכות בבכורה, וכן עשו. ולכן כשעברה על יד בתי כנסיות, התגבר יעקב לזכות בבכורה, וכשעברה על יד בתי עבודה זרה התגבר עשו, ובסוף עשו ניצח והוא זכה בבכורה. וא"כ קשה, מה רצה יעקב להשיג כאשר אחז בעקבו של עשו? והלא כבר זכה עשו בבכורה.

אומר הרבי מלעלוב - בעבודת ה' יש ללכת בעקשנות ובנחישות. לא להתייאש, גם כאשר המצב נראה ברור ע"פ הטבע כאבוד ובלתי אפשרי. שכן הקדוש ברוך הוא דורש את העמל ואת היגיעה ו"לפום צערא אגרא" (אבות ה' - כ"ח). ואמנם רואים שעמלו וצערו של יעקב אבינו הועיל, והתגלגל שעשו מכר את הבכורה וזכה בה יעקב שלא כדרך הטבע, שגם התאמצותו היתה שלא כדרך הטבע.

במה אתה עסוק?

"ויהי עשו וגו' איש שדה" (כ"ה - כ"ז) - תירגם בתרגום יונתן בן עוזיאל "איש בטל". נשאלת השאלה איך אפשר לכנות את עשו "איש בטל" בעוד מסופר שהיה פעיל ביותר, צייד מומחה ועוד רשימה של מעשים לא טובים שהיה רגיל בהם? התשובה היא, אומר רבי משה סלוביצ'יק זצ"ל: אדם שלא ממלא את תפקידו, את היעוד שלו, אפילו עוסק באלף ואחד דברים אחרים, נקרא אדם בטל. עשו, תחת לעשות מה שצריך להתעסק בדברים חיוביים, עסק כל היום בצייד וברציחה ושאר מעשים לא רצויים, וכך הלכו כל ימיו לבטלה.

מה יהיה בסוף?

"ותלך לדרוש את ה'" (כ"ה - כ"ב) - שיגיד לה מה תהא בסופה. (רש"י) רבקה היתה סבורה שהיא בהריון עם בן אחד בלבד, שלפעמים יהיה עובד ה' ולפעמים עובד עבודה זרה - לכן רצתה לדעת "מה יהא בסופה" - במה ייגמר הדבר, באיזו דרך יחליט בסופו ללכת, שהכל הולך אחרי הסוף, והוא העיקר. וכן הוא לגבי כל אדם ואדם, כל חייו הוא נאבק עם היצר הרע, פעמים גובר הוא ופעמים גובר היצר, אבל העיקר הוא מי יתן את המכה האחרונה וינצח.

נקודה למחשבה

"ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" (כ"ה - י"ט) - מה עשה הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק. (רש"י) אברהם העברי, שכל העולם מעבר אחד של הנהר והוא בעבר השני, לחם עם נמרוד, עם המלכים ועם כל עובדי האלילים שבדור ויצא מנצח, ורק מול ליצני הדור נתרשלו ידיו והיה צריך שהקב"ה יבא לעזרתו וליצור את קלסתר פניו דומה לשל אברהם? רואים מהו הכח השטני העצום של הליצנות, שאפילו לוחם כאברהם, חסר אונים כנגדה, וצריך לסייעתא דשמיא מיוחדת נגד ההרס והרעל שהיא מפיצה

רעיון מהפרשה

מה אתם אומרים, לעשו היו קרנים? אני חושב שלא. הוא היה נורמלי לחלוטין, אבל הכל התחיל בסדר עדיפויות מוטעה. פרשתנו מספרת כיצד עשו מגיע רעב ותמורת נזיד הוא מוכן למכור את מעמדו הרוחני. זה גרוע להיות רעב? ממש לא. אבל אם כשאתה רעב אתה מאבד פרופורציות אתה מסוגל להגיע ל'מעלותיו' של עשו... אחרי שעשו נופל בסדר העדיפויות הוא חייב כבר להצדיק את עצמו.. השלב הבא יהיה כבר 'ויבז עשו' בוז לכל דבר רוחני.

אקטואליה בפרשה

מה הייתם עושים אם מישהו היה מביא לכם מים בשעה שאתם צמאים? כנראה אומרים תודה ושותים. אבל תראו בפרשתנו מה עושים פלשתים לבארות המים שחופר להם אברהם אבינו, הם סותמים אותם! למה? לפחות את ההבנה הזו היתה לפלשתים, אם אתה נהנה ממישהו, לא תוכל להמשיך לשנוא אותו. ולפלשתים חשוב להמשיך לשנוא אותנו... אבל אנחנו הרווחנו תובנה, "אם רעב שונאך האכילהו לחם". כי נתנה גוררת אהבה.

הפתגם: היממה מחולקת ליום ולילה, להזכיר לנו שהמציאות בה אנו חיים משתנה,

ולפעמים הערכת האור היא רק אחרי קיום החושך.

~ שבת שלום - חודש טוב ומבורך ~

לתרומות \ לקבלת העלון - DAF126123@GMAIL.COM